

УДК94(420)«1066/1307»

Історія повсякденності як сучасний напрямок вивчення міст Англії доби високого Середньовіччя

О.С. ОХРИМЕНКО

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна,
E-mail: alexoh@ukr.net**Авторське резюме**

Історіографічний огляд останніх досліджень є важливим аспектом наукового вивчення проблеми середньовічної міської історії Англії. 2000-і роки поклали початок вивченню історії повсякденності середньовічних міст. Однією з найбільш ґрунтовних робіт у цій сфері є дослідження професора К. Дієр. Вивчення історії повсякденності міста цей учений визначив як дослідження «рівня життя».

Одним із сучасних показових напрямів історії повсякденності міст є історія харчування. Дослідження професора М. Карлін з історії харчування англійських городян середніх віків. У статті «Швидка їжа та міські стандарти життя в середньовічній Англії» вона по-новому глянула на нарративні джерела XII-XIV ст.

Іншим напрямком історії повсякденності є історія одягу (моди). Л. Е. Вілсон у своїй роботі «De novo modo: народження моди в середні століття» звертається в тому числі до англійських середньовічних джерел, комплексно аналізуючи письмові, візуальні та археологічні свідчення.

Сучасні інтерпретації гігієни середньовіччя (в тому числі і санітарії міст) пов'язані з дослідженнями в напрямку історії тілесності. Зазначеним напрямком на англійських міських джерелах займаються Д. Йоргенсен, Д. Кіні, Ю. Еwert, Г. Гелтнер, Дж. Лі та ін. Вони переглянули традиційні погляди медієвістів XIX ст.

На сучасному етапі розвитку історіографія середньовічних міст Англії, в основному, є соціальною історією. В напрямку історії повсякденності виділилися тенденції до «позитивної» характеристики міського життя середніх віків на англійських територіях. Сучасні вчені звертаються до нинішніх тенденцій розвитку світу: активні процеси урбанізації змушують шукати дослідників привабливість такого способу життя в попередніх століттях, зокрема в середніх віках. І, відповідно, ключові риси повсякденності сучасного міста (комерціалізація відносин, поширення «фаст-фуду», моди, високі стандарти гігієни простору тощо) знаходять своє коріння в минулому.

Ключові слова: історіографія, середньовічні міста, повсякденне життя, Англія.

Daily life history as modern direction of urban history of England of High Middle Ages

O.S. OKHRIMENKO

Taras Shevchenko national university of Kyiv, Ukraine, E-mail: alexoh@ukr.net

Abstract

Historiographical review of recent research is an important aspect of the scientific study of the problems of medieval urban history of England. In 2000s there was marked the beginning of years of studying the history of everyday of medieval towns. The most important works in this field are the studies of Professor C. Dyer. Studying the history of everyday life of the city the researcher has identified as «standards of living».

One of the modern directions of the history of everyday life is a history of food. There is the significant research of Professor M. Carlin on the history of English feasting of urban residents of the Middle Ages. In the article Fast food and urban living standards in medieval England, she looked anew at the narrative sources XII-XIV centuries.

Another area of daily life history is a history of clothes (fashion). L. A. Wilson in his work De novo modo: The birth of fashion in the Middle Ages analyzes comprehensively the written, visual, and archaeological evidence.

Modern interpretations of medieval hygiene (including sanitation of medieval towns) related to research in the area of a history body. Its appointed destination for British urban sources dealing D. Jorgensen, D. Keene, U. Ewert, G. Geltner, J. Lee etc. They revised the traditional view medievalists of the nineteenth century.

At the present period the historiography of medieval towns of England are mostly social history. Towards the history of everyday life there is a tendency to positive characteristics of urban life in the English Middle Ages. Contemporary scholars refer to the current trends in the world. Active urbanization processes forced researchers to seek appeal of such a way of life in previous centuries, particularly in the Middle Ages. The key features of everyday modern city (commercialization, fast food, fashion, high standards of hygiene etc.) historians find their roots in the past.

Key words: historiography, medieval towns, daily life, England.

Постановка проблеми. Історіографічний огляд останніх досліджень є важливим аспектом наукового вивчення проблеми середньовічної міської історії Англії. Спосіб вивчення міської історії змінюється з часом: опрацювання одних проблем поступаються іншим. Такі генези історичних розвідок виявляються досить закономірним явищем: поступ суспільства породжує нові проблеми, змінює акценти в «старих». Тому змінюється як коло дослідницьких завдань, ступінь деталізації, застосовується та аналізується ширше коло джерел, висуваються сучасні гіпотези, науковці знаходять нові варіанти «прочитання» історичних свідчень тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Досліджень, які б узагальнювали тенденції вивчення середньовічних міст Англії на сучасному етапі, не вистачає. Остання «хвиля» уваги медієвістів до новітніх напрямків та методів урбаністики відзначена наприкінці 1970 – початку 1980-х рр. Тоді багато вчених звернулися до історіографічних узагальнень внаслідок «кризи історичної науки» і появи численних пошуків виходу із ситуації, що склалася в соціальних науках. Відзначимо праці Г. Діуса [4; 23] та С. Рейнольдс [20; 21]. Їхні розвідки стали не тільки підсумками попередніх пошуків медієвістів-урбаністів, а й поштовхом до подальших досліджень.

Найґрунтовнішим сучасним оглядом досліджень з історичної урбаністики у проблемі англійських міст середніх віків є розділ Д.М. Паллішера в колективній праці британських істориків «Кембриджська міська історія Британії» [18]. Тепер ключовими проблемами, які ставлять перед собою дослідники проблеми, за його визначенням, є: масштаби міських об'єднань у постримський період; характер відновлення міського життя, включаючи роль боро (burgh) та міністерів; співвідношення феодалізму і міст; природа міських громад; роль жінки; існування міської олігархії; ступінь міського занепаду в пізньому Середньовіччі [18, р. 10].

З часу виходу останнього історіографічного огляду у «Кембриджській історії Британії» Д.М. Паллішера минуло чотирнадцять років. Зрозуміло, що за цей час назріло здійснення нового аналізу сучасних досліджень з середньовічної історії Англії. Такі спроби роблять історики при бібліографічних описах [6-8; 11-12], оглядах тем дисертацій [19], характеристиці праць окремих дослідників [2; 17; 22]. Звертається увага, що історія повсякдення, яка включає значну кількість субнапрямів (таких, як історія побуту, історія матеріальної культури, історія тіла, історія харчування, історична комунікація, історичні географія та соціографія, історія приватного життя, гендерна історія, «жіноча» та «чоловіча» історії, історія виховання, історія сексуальності, історія дитинства, соціальна історія медицини, історична танатологія, історична демографія тощо), сьогодні є одним

з інтегративних та перспективних напрямів історичних розвідок як загалом в історії, так і в урбаністиці зокрема. Ми звернемося до напрямків історії повсякдення сучасної британської історіографії, які найінтенсивніше розвиваються та є показовими.

Мета дослідження полягає у виявленні ключових проблем, що ставлять перед собою дослідники останнього часу, та кола актуальних питань, що залишаються маловивченими у напрямку історії повсякдення англійських міст доби високого Середньовіччя.

Виклад основного матеріалу. Майже за шістьсотлітню історію досліджень англійських середньовічних міст у Великобританії можна помітити наступні етапи та тенденції: топографічний етап (XV-XVI ст.) – дослідження описового характеру; політично-управлінський етап (XVII-XIX ст.) – питання муніципального управління; соціально-економічний етап (к. XIX ст. – 1960-ті рр.); сучасний (з 1970-х рр.) – комплексний підхід до вивчення міста. Відзначимо, що праці з історії повсякденності почали з'являтися із XVIII ст., але до 1980-х рр. вони носили здебільшого описовий характер, без наукової аргументації висновків.

2000-ні роки поклали початок вивченню історії повсякденності середньовічних міст. Найґрунтовнішими працями у цій галузі є дослідження професора регіональної та локальної історії, директора Центру локальної історії університету Лейстеру К. Діера [3; 22]. Вивчення історії повсякдення міста цей науковець визначив як дослідження «рівня життя» («standardsofliving») – рівня забезпеченості, комфорту, матеріальних благ і потреб й доступ до них міських жителів.

Одним з сучасних показових напрямків історії повсякденності міст є історія харчування. Відзначимо, що його виокремлення як сфери соціальної історії почалося лише із 1960-х рр. Біля його витоків стояли вчені широковідомої «школи Анналів» (Ф. Бродель, Ж. ЛеГофф, Ж. Дюбі та інші). Згодом дослідження французів децю розвинув італійський медієвіст М. Монтанарі. Слід зауважити, що праці з історії харчування до недавнього часу носили узагальнюючий характер, розглядаючи середньовічну Європу як цілісність, не було виокремлено особливості раціону різних частин континенту чи окремих народів.

Дослідження специфіки харчування на англійських середньовічних матеріалах активно здійснюється лише в останнє двадцятиріччя. Однак праці, присвячені проблематиці, що розглядається, носять здебільшого аспектний характер.

Показовим є дослідженням професора Марти Карлін з історії харчування англійських міських жителів середніх віків. У статті «Швидка їжа та міські стандарти життя в середньовічній

Англиї» [1] вона по-новому поглянула на нара- тивні джерела XII-XIVст., порівнявши їх з да- ними археології та документальними джерела- ми. Виявилось, що головною ознакою міського раціону є «прискорений» темп споживання їжі, розмаїття страв у міському просторі, порівняно із сільським, комерціалізації виготовлених по- живків (поширення спеціалізованих крамниць, продаж також неякісної продукції тощо).

Іншим напрямком історії повсякдення є історія одягу (моди). Витоки її також можна пов'язати зі «школою Анналів» та французьки- ми медієвістами (Ж. Дюбі, Ф. Бродель, М. Пас- туро та іншими).

Лорель Емм Вілсон у своїй праці «Depovomodo: народження моди у середні віки» [24] звертається в тому числі до англійських середньовічних джерел, комплексно аналізу- ючи писемні, візуальні та археологічні свід- чення. І помічає, що до XIV ст. формується висока динаміка зміни поширених тканин, ко- льорів, типів пошиття тощо. Власне, ця «зміна» (латинською «modo») є модою в сучасному розу- мінні.

Сучасні інтерпретації гігієни середньовіччя (в тому числі й санітарії міст) пов'язані із дослі- дженнями у напрямку історії тілесності. В осно- ву такого осмислення лягли тези Ж. Вігарелло. У своїй праці «Ідеї чистоти» він відзначає, що кожна епоха дає радикально різні визначення

таким категоріям, як чистота й бруд та пропо- нує свої способи підтримання гігієни.

Означеним напрямом на англійських місь- ких джерелах займаються Д. Йоргенсен [13; 14; 15], Д. Кіні [17], Ю. Еверт [5], Г. Гелтнер [9; 10], Дж. Лі [16] та ін. Вони переглянули традиційні погляди медієвістів XIX ст. про «вулиці серед- ньовічних міст, що потопають у бруді та сморо- ді». Більшість скарг, які дійшли до нас з мину- лого, стосувалися зловживань, а не звичайного життя, а також свідчать про існування в громад- ській думці вищих стандартів. Саме прагненням до чистоти були викликані відповідні приписи міської влади.

Висновки. На сучасному етапі розвитку іс- торіографія середньовічних міст Англії здебіль- шого є соціальною історією. У напрямку історії повсякдення виокремилися тенденції до «позитивної» характеристики міського життя серед- ніх віків на англійських територіях. Натомість слід підкреслити, що сучасні вчені звертаються до теперішніх тенденцій розвитку світу: актив- ні урбанізаційні процеси змушують шукати до- слідників привабливість такого способу життя в попередніх століттях, зокрема в середніх віках. І, відповідно, ключові риси повсякдення сучас- ного міста (комерціалізація відносин, поширен- ня «фаст-фуду», моди, високі стандарти гігієни простору тощо) знаходять свої корені в минуло- му.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Carlin M. Fast Food and Urban Living Standards in Medieval England / M. Carlin // Food and eating in medieval Europe / Ed. by M. Carlin, J. T. Rosenthal. – London; Rio Grande, Ohio: Hambledon Press, 1998. – P. 27-51.
2. Commercial Activity, Markets and Entrepreneurs in the Middle Ages: Essays in Honour of Richard Britnell / Ed. By B. Dodds and C.D. Liddy. – Woodbridge: Boydell & Brewer, 2011. – xv + 256 p.
3. Dyer C. Making a living in the middle ages: the people of Britain 850-1520 / C. Dyer. – New Haven: Yale University Press, 2002. – x, 403 p.
4. Dyos H.J. Exploring the urban past: essays in urban history / H.J. Dyos; ed. by D. Cannadine, D.A. Reeder. – Cambridge [Cambridgeshire]; New York: Cambridge University Press, 1982. – xix, 258 p.
5. Ewert U.C. Water, Public Hygiene and Fire Control in Medieval Towns: Facing Collective Goods Problems while Ensuring the Quality of Life / U.C. Ewert // Historical Social Research. – 2007. – Vol. 32, № 4. – P. 222-251.
6. French G. Bibliography of urban history 2011 / G. French // Urban History. – 2011. – Vol. 38, Spec. Is. 03. – Nov. – P. 500-544.
7. French G. Bibliography of urban history 2012 / G. French // Urban History. – 2012. – Vol. 39, Is. 04. – Nov. – P. 693-738.
8. French G. Bibliography of urban history 2013 / G. French // Urban History. – 2013. – Vol. 40, Spec. Is. 04. – Nov. – P. 730-774.
9. Geltner G. Healthcaring a medieval city / G. Geltner // Urban History. – 2013. – Vol. 40, Is. 03. – August. – P. 395-415.
10. Geltner G. Public Health and the Pre-Modern City: A Research Agenda / G. Geltner // History Compass. – 2012. – Vol. 10, № 3. – P. 231-245.
11. Haemers J. Review of periodical articles / J. Haemers, K. Sennefelt, L. Miskell // Urban History. – 2014. – Vol. 41, Is. 02. – May. – P. 333-355.
12. Haemers J. Review of periodical articles / J. Haemers, K. Sennefelt, L. Miskell // Urban History. – 2013. – Vol. 40, Is. 02. – May. – P. 355-381.
13. Jorgensen D. «All Good Rule of the City»: Sanitation and Civic Government in England, 1400-1600 / D. Jorgensen // Journal of Urban History. – 2010. – Vol. 36, № 3. – P. 300-315.
14. Jorgensen D. Cooperative sanitation: Managing streets and gutters in late medieval England and Scandi- navia / D. Jorgensen // Technology and Culture. – 2008. – Vol. 49, № 3. – P. 547-567.

15. Jorgensen D. What to do with Wast? / D. Jorgensen // Living cities: An anthology in urban environmental history. – Stockholm, 2010. – P. 34-55.
16. Lee J.S. Piped water supplies managed by civil bodies in medieval English towns / J.S. Lee // Urban History. – 2014. – Vol. 41, Is. 03. – August. – P. 369-393.
17. London and Beyond. Essays in Honour of Derek Keene / Ed. by M. Davies and J.A. Galloway. – London: University of London, School of Advanced Study, Institute of Historical Research, 2012. – xviii + 373p.
18. Palliser D.M. Introductory / D. Palliser // The Cambridge Urban History of Britain / Ed. by D.M. Palliser. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 2nd edition, Vol. I. 600 – 1540. – P. 3-15.
19. Pluskota M. Research in urban history: resent Ph. D. thesis on gender and the city, 1550-2000 / M. Pluskota // Urban History. – 2014. – Vol. 41, Is. 03. – August. – P. 537-546.
20. Reynolds S. An introduction to the history of English medieval towns / S. Reynolds. – Oxford [Eng.]: Clarendon Press, 1977. – xiii, 234 p.
21. Reynolds S. Medieval urban history and the history of political thought / S. Reynolds // Urban History. – 1982. – Vol. 9. – May. – P.14-23.
22. Survival and Discord in Medieval Society, Essays in Honour of Christopher Dyer / Ed. by Richard Goddard, John Langdon, Miriam Müller. – Turnhout, Belgium: Brepols, 2010. – 306 p.
23. The study of urban history / Ed. by H.J. Dyos. – [The proceedings of an international round-table conference of the Urban History Group at Gilbert Murray Hall, University of Leicester on 23-26 September 1966]. – London: Edward Arnold, 1971. – 400 p.
24. Wilson L.A. «De novo modo»: The birth of fashion in the Middle Ages / L.A. Wilson. – Fordham University. – 2011.

Стаття надійшла до редакції 21.07.2014

REFERENCES:

1. Carlin, M. Fast Food and Urban Living Standards in Medieval England. Food and eating in medieval Europe / Ed. by M. Carlin, J. T. Rosenthal. London; Rio Grande, Ohio, Hambledon Press, 1998, pp. 27-51.
2. Commercial Activity, Markets and Entrepreneurs in the Middle Ages: Essays in Honour of Richard Britnell, Ed. by B. Dodds and C. D. Liddy. Woodbridge, Boydell & Brewer, 2011, xv + 256p.
3. Dyer, C. Making a living in the middle ages: the people of Britain 850-1520. New Haven, Yale University Press, 2002, x, 403 p.
4. Dyos, H.J. Exploring the urban past: essays in urban history, Ed. by D. Cannadine, D. A. Reeder. Cambridge [Cambridgeshire]; New York: Cambridge University Press, 1982, xix, 258 p.
5. Ewert, U. C. Water, Public Hygiene and Fire Control in Medieval Towns: Facing Collective Goods Problems while Ensuring the Quality of Life, Historical Social Research, 2007, Vol. 32, No. 4, p. 222-251.
6. French, G. Bibliography of urban history 2011, Urban History, 2011, Vol. 38, Scec. Is. 03, Nov., p. 500-544.
7. French, G. Bibliography of urban history 2012, Urban History, 2012, Vol. 39, Is. 04, Nov., p. 693-738.
8. French, G. Bibliography of urban history 2013, Urban History, 2013, Vol. 40, Scec. Is. 04., Nov., p. 730-774.
9. Geltner, G. Healthcaring a medieval city, Urban History, 2013, Vol. 40, Is. 03, August, p. 395-415.
10. Geltner, G. Public Health and the Pre-Modern City: A Research Agenda, History Compass, 2012, Vol. 10, No. 3, p. 231-245.
11. Haemers, J., Sennefelt, K., Miskell, L. Review of periodical articles, Urban History, 2014, Vol. 41, Is. 02, May, p. 333-355.
12. Haemers, J., Sennefelt, K., Miskell, L. Review of periodical articles, Urban History, 2013, Vol. 40, Is. 02, May, p. 355-381.
13. Jorgensen, D. «All Good Rule of the City»: Sanitation and Civic Government in England, 1400-1600, Journal of Urban History, 2010, Vol. 36, No. 3, p. 300-315.
14. Jorgensen, D. Cooperative sanitation: Managing streets and gutters in late medieval England and Scandinavia, Technology and Culture, 2008, Vol. 49, No. 3, p. 547-567.
15. Jorgensen, D. What to do with Wast? Living cities: An anthology in urban environmental history, Stockholm, 2010, p. 34-55.
16. Lee, J. S. Piped water supplies managed by civil bodies in medieval English towns, Urban History, 2014, Vol. 41, Is. 03, August, p. 369-393.
17. London and Beyond. Essays in Honour of Derek Keene, Ed. by M. Davies and J. A. Galloway, London, University of London, School of Advanced Study, Institute of Historical Research, 2012, xviii + 373p.
18. Palliser, D. M. Introductory, The Cambridge Urban History of Britain, ed. by D. M. Palliser, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, 2nd edition, Vol. I. 600 – 1540, p. 3-15.
19. Pluskota, M. Research in urban history: resent Ph. D. thesis on gender and the city, 1550-2000, Urban History, 2014, Vol. 41, Is. 03, August, p. 537-546.
20. Reynolds, S. An introduction to the history of English medieval towns, Oxford [Eng.]: Clarendon Press, 1977, xiii, 234 p.
21. Reynolds, S. Medieval urban history and the history of political thought, Urban History, 1982, Vol. 9, May, p. 14-23.

22. *Survival and Discord in Medieval Society, Essays in Honour of Christopher Dyer*, ed. by Richard Goddard, John Langdon, Miriam Müller, Turnhout, Belgium, Brepols, 2010, 306 p.
23. *The study of urban history*, ed. by H.J. Dyos. The proceedings of an international round-table conference of the Urban History Group at Gilbert Murray Hall, University of Leicester on 23-26 September 1966, London, Edward Arnold, 1971, 400 p.
24. Wilson, L. A. «De novo modo»: The birth of fashion in the Middle Ages, Fordham University, 2011.

Охріменко Олександр Святославович - аспірант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Адреса: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60
E-mail: alexoh@ukr.net

Okhrimenko Oleksandr Sviatoslavovych – postgraduate
Taras Shevchenko national university of Kyiv
Address: 60, Volodymyrska Str., Kyiv, 01033
E-mail: alexoh@ukr.net